

De aankomst van tjiftjaffen in Leek (Gr) in het voorjaar van 2016

Klaas Koopman

Tjiftjaffen kwamen het voorjaar van 2016 laat aan. In mijn tuin in Leek, ZW-Groningen, ving ik de eerste pas op 31 maart. In de voorafgaande dagen werden elders in Nederland ook nog maar mondjesmaat tjiftjaffen gevangen en waargenomen (www.trektellen.nl). Ik ben in de gelegenheid dagelijks vogels te vangen voor het ringonderzoek. In het voorjaar van 2016 heb ik gericht gevangen op tjiftjaffen. Uit de vangsten kwam een interessant patroon tevoorschijn. Daarvan wordt in deze bijdrage verslag gedaan.

Materiaal en methode

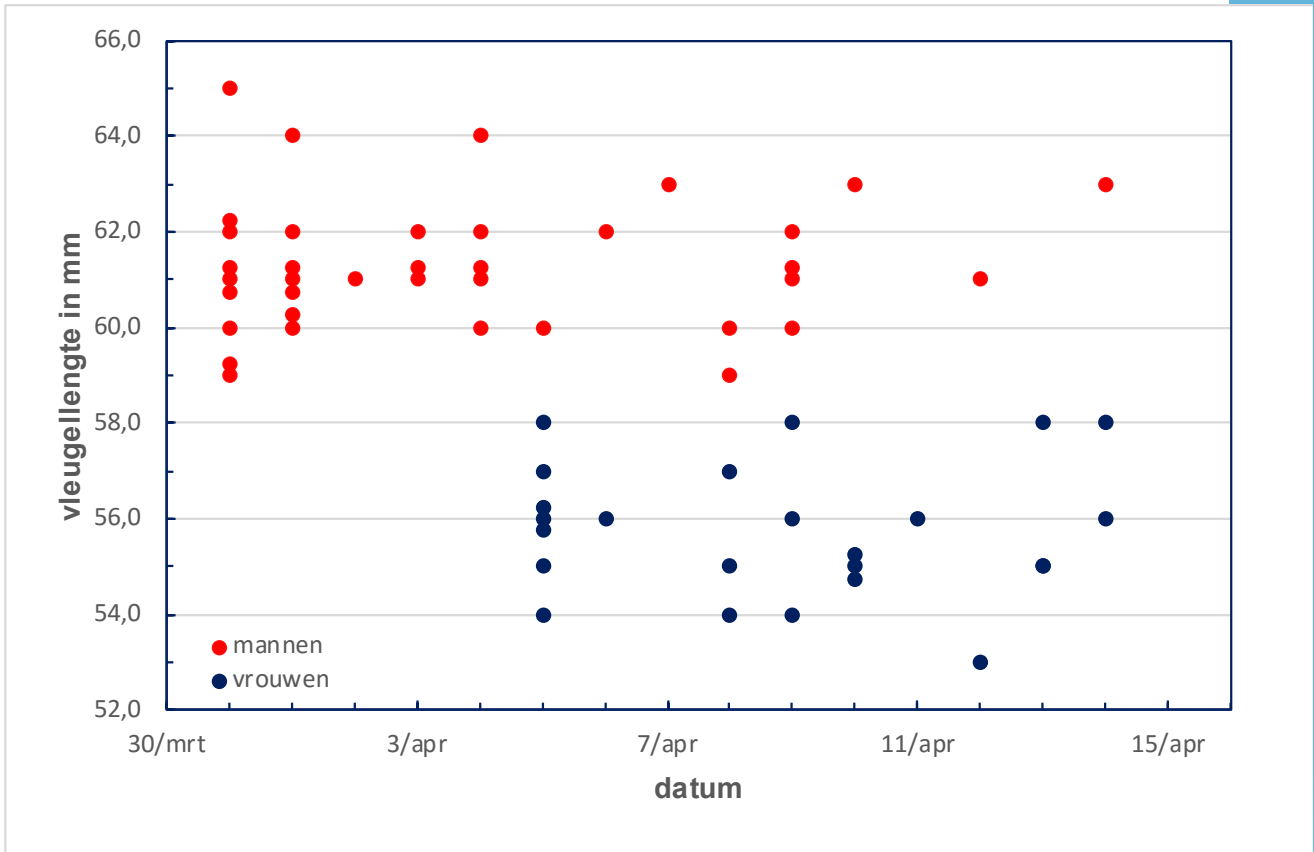
Als het weer het toeliet werd tijdens de daglichtperiode een aantal uren gevangen, echter vaak met uitzondering van de laatste drie uren van de ochtend. De vangplek was de achtertuin van mijn woning waar in een bosplantsoen één mistnet van zeven meter stond opgesteld. De vogels werden gelokt met geluid (de roep). Het geluid stond niet aan als niet werd gevangen, ook niet 's nachts. Van elke vogel werd de vleugellengte in mm (methode 3 van Svensson 1992) en het gewicht tot op 0,1 gram nauwkeurig bepaald. De vleugellengtes en gewichten zijn gepresenteerd in scatter diagrammen (figuren 1 en 2). Om alle gevangen vogels zichtbaar te maken in de figuren zijn bij gelijke maten geringe aanpassingen gedaan. Wanneer twee vogels dezelfde vleugellengte hadden, is van één de lengte met 0,25 mm verhoogd. Als er nog een derde vogel met dezelfde vleugellengte was, is hiervan de lengte met 0,25 mm verlaagd. Voor de gewichten zijn bij gelijke gewichten op dezelfde wijze aanpassingen van 0,05 gram gedaan. In de figuren zijn de aanpassingen traceerbaar als geringe afwijkingen in de horizontale lijnen.

Resultaten en discussie

De eerste tjiftjaffen werden 31 maart gevangen. De laatste werden 14 april gevangen ondanks dat na deze datum nog wel vangpogingen zijn gedaan. In totaal werden 61 tjiftjaffen gevangen inclusief twee eigen terugvangsten van 2016 en vier eigen terugvangsten van in vorige jaren ter plaatse geringde vogels. In figuur 1 zijn de vleugellengtes gegeven. Tot en met 4 april werden 25 tjiftjaffen gevangen. Twee vogels hadden een vleugellengte van 59 mm, de rest had vleugellengtes van 60 mm of meer. Vanaf 5 april werden één vogel gevangen met een vleugellengte van 59 mm en 11 met vleugellengtes van 60 mm of meer, maar nu werden ook 24 vogels gevangen met vleugellengtes van 58 mm of minder.

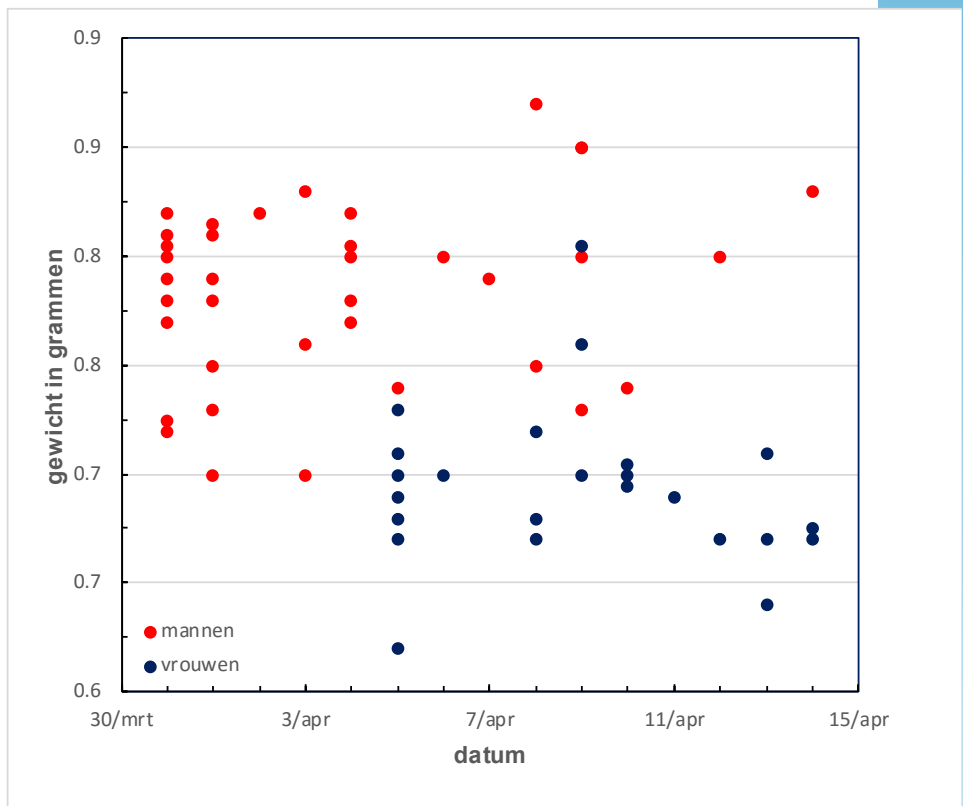
Het lijkt erop dat tot en met 4 april, vergeleken met de periode daarna, vogels van één geslacht werden gevangen en daarna van beide geslachten. Cramp (1992) geeft voor Nederland voor adulte vogels in voorjaar en zomer (dus vóór de handpenrui) aan balgen genomen maten de volgende vleugellengtes: mannen 58,0 – 64,5 mm en vrouwen 53,0 – 56,5 mm. Naar levende vogels dient dit met één mm verhoogd te worden (Engelmoer et al. 1983). Omdat op 31 maart al twee vogels met een vleugellengte van 59 mm waren gevangen en mannen volgens Cramp (1992), gecorrigeerd voor krimp aan balgen, vleugellengtes van 59 mm en meer hebben, reken ik voor dit artikel vogels met vleugellengtes vanaf 59 mm als mannen en kleiner dan 59 mm als vrouwen.

Het eerste aankomstgolfje van negen tjiftjaffen was op 31 maart en bestond uitsluitend uit mannen. Hierbij zaten 2 exemplaren die vorig jaar ter plaatse waren geringd. Tot en met 4 april volgden nog 16 mannen waarbij een ter plaatse geringd ex uit 2014. Daarna volgden

Figuur 1. Vleugellengtes van tijtjaffen per dag gevangen in Leek 31 maart – 14 april 2016.

nog 12 mannen, allen ongeringde. De eerste ongeringde. De eerste vijf dagen bestonden de vangsten dus uitsluitend uit mannen. Vijf dagen na het eerste golfje mannen kwam op 5 april het eerste golfje vrouwen binnen. Dit bestond uit 7 exemplaren waarvan een ter plaatse geringd exemplaar uit 2015. In totaal werden 24 vrouwen gevangen en 37 mannen. Het werkelijke aantal aanwezige en vangbare vrouwen ligt waarschijnlijk wat hoger. Het gebruikte mistnet is iets te grofmazig voor de kleinste tijtjaffen. In elk geval driemaal werd gezien dat een tijtjaf dwars door het net ontsnapte. In werkelijkheid zullen dit meer zijn geweest, omdat het net niet continu wordt geobserveerd. Omdat vrouwen iets kleiner zijn, is de kans het grootst dat de ontsnapte vogels vrouwen zijn geweest.

Figuur 2. Gewichten van tijtjaffen per dag gevangen in Leek 31 maart – 14 april 2016.

De gewichten vertonen in de tijd een minimale trend. Die voor mannen is opwaarts ($R^2 = 0,0619$) en die voor vrouwen neerwaarts ($R^2 = 0,0119$). Gemiddeld wogen de mannen 7,84 gram (std 0,42) en de vrouwen 6,94 gram (std 0,36). De gewichten van mannen en vrouwen overlappen slechts in geringe mate (figuur 2).

In mijn tuin broeden geen tjiftjaffen, wel rondom in de directe en in de wijde omgeving. De gevangen tjiftjaffen kunnen zowel nieuw aangekomen vogels zijn als vogels die de voorgaande dagen al waren binnengekomen maar nog niet waren gevangen. De vraag is of hier sprake is van (deels) doortrekkende tjiftjaffen of van (deels) lokale vogels. Tjiftjaffen zijn nachttrekkers. Doordat 's nachts geen geluid werd afgespeeld, werden in elk geval geen overtrekkende vogels naar beneden gelokt. Er werden overdag alleen vogels gevangen die 's nachts spontaan naar de grond waren gekomen. Slechts twee vogels werden teruggevangen, beide op de dag na ringen. Vier vogels waren in voorgaande jaren ter plaatse al geringd. Dit moeten wel lokale vogels zijn. In de Eemshaven (44 km NO van Leek) werden op 2, 10 en 17 april respectievelijk 107, 101 en 39 tjiftjaffen gevangen (www.trektellen.nl). Dit zullen (hoofdzakelijk) doortrekkers zijn geweest. De vangsten in de Eemshaven lijken niet te correleren met de vangsten in Leek. Op 17 april werden in de Eemshaven nog volop tjiftjaffen gevangen, terwijl in Leek de vangsten toen al volledig waren opgedroogd. Dat lijkt ervoor te pleiten dat de Leekster tjiftjaffen vooral lokale vogels zijn. De vogels zwerven dan bij aankomst korte tijd rond waarna de mannen luid zingend een territorium vestigen en de vrouwen zich aansluiten bij een partner. De vangsten geven dan een goed beeld van de aankomst.

Literatuur

- Cramp, S. (ed.) 1992. The Birds of the Western Palearctic. Vol. VI. Oxford University Press, Oxford, New York.
- Engelmoer, M., K. Roselaar, G.C. Boere & E. Nieboer. 1983. Post-mortem Changes in Measurements of some Waders. Ringing & Migration 4: 245-249.
- Svensson, L. 1992. Identification guide to European passerines. 4th edition. Stockholm, Sweden.

Klaas Koopman